

رویا صدر: این رمان را با ترس و لرز به چاپ رساندم / نجومیان: ارجاع کتاب «شب‌های کوش آداسی» به یک نوع ادبی است

در نشست بررسی رمان «شب‌های کوش آداسی»، سخنرانان این رمان را نقیضه‌نویسی‌ای بر رمان‌های عامه‌پسند ایرانی دانستند که توانسته با خلق ساختاری طنزآمیز، به نقد آثار عامه‌پسند بپردازد.

به گزارش ایسکانیوز به نقل از روابط عمومی مرکز فرهنگی شهر کتاب، شب‌های کوش آداسی آن‌چنان‌که بر روی جلد کتاب آمده، رمان طنزی است درباره‌ی عشق و کلیه‌ی بیماری‌های دل. این کتاب را رؤیا صدر نوشته و با نام مستعار م. مالمیرآبادی منتشر کرده است. نشست هفتگی مرکز فرهنگی شهر کتاب با حضور امیرعلی نجومیان، ابوالفضل حری و رؤیا صدر به بررسی این رمان اختصاص داشت.

در این نشست امیرعلی نجومیان رمان شب‌های کوش آداسی را اثری در عرصه‌ی نقیضه‌نویسی دانست و با تأکید بر مفهوم نقیضه یا پارودی گفت: پارودی تقلیدی از سبک نویسنده، هنرمند یا ژانری ویژه است، با اغراق‌گویی عمدی برای ایجاد تأثیر طنز یا کمیک. پس در نهایت تأثیر طنزگونه بخشی مهم از چیزی است که به آن پارودی می‌گوییم.

او افزود: نقیضه‌نویسی در ادبیات انگلیسی سابقه‌ی زیادی دارد و بهترین نقیضه‌ها در قرن‌های ۱۸ و ۱۹ میلادی نوشته شده‌اند؛ زیرا سده‌ی هجدهم هم قرن روشنگری است و هم قرن نقد. در آن مقطع کسانی حتی نقد را به نوشتار خلاق هم برتری دادند. پارودی نوعی تقلید از یک متن جدی است. اما در مورد رمان حاضر پرسشی پیش می‌آید: آیا ادبیات عامه‌پسند متنی جدی است؟ پاسخ مثبت است؛ زیرا این ادبیات خود را جدی می‌داند. در نقیضه‌نویسی نوعی نقد، ساختارشکنی و واسازی اتفاق می‌افتد. نقیضه‌نویسی ایدئولوژی‌های پنهان پشت متن را برملا می‌سازد. به‌باور ارسطو هم هدف از نقد در پارودیا ایجاد نوعی کمدی است. نقیضه نوعی از ارجاع‌های بینامتنی است که این رابطه‌ی ارجاعی می‌تواند خودآگاه یا ناخودآگاه باشد. ارجاع کتاب شب‌های کوش آداسی نه به یک متن که به یک نوع ادبی است.

نجومیان با تصریح بر اینکه نقیضه برای ایجاد تأثیر طنزآمیز نوشته می‌شود. یادآور شد: پس نویسنده‌ی نقیضه باید به پیش‌متن اشراف کامل داشته باشد، باید منتقد باشد و بتواند گفتمان‌های پنهان را ببیند و هم اینکه طنز باشد. فقدان تجانس پایه‌ی طنز است. ناهمخوانی، اول در سطح زبانی و بلاغی اتفاق می‌افتد و سپس در سطح گفتمانی. کار طنزنویس مثل کار کارتون‌نویس‌ها، اغراق کردن است. ما در کتاب شب‌های کوش آداسی با داستانی عاشقانه و با یک درام خانوادگی روبه‌رو هستیم که همین موضوع یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های ادبیات عامه‌پسند ایرانی است. کتاب حاضر بیانگر ماجراهای دختری است به‌اسم فرشته برای یافتن همسر مناسب. در رمان‌های عامه‌پسند ما با احساس‌گرایی خیلی سطحی‌ای روبه‌رو هستیم. نویسندگان این کتاب‌ها قدرت تشریح عمق روانشناختانه را ندارند. استفاده از زبان عامیانه، ساده و تقلیدی هم از دیگر خصایص ادبیات عامه‌پسند است و نویسنده‌ی شب‌های کوش آداسی به‌خوبی توانسته از این ویژگی‌ها بهره‌برد. زبان این کتاب مدام از سطح فاخر به نازل تنزل پیدا می‌کند و دوباره به سطح فاخر بازمی‌گردد که همین به یکی از خصوصیات کتاب بدل می‌شود. نویسنده خصایص ادبیات عامه‌پسند همچون کلیشه‌های روایتی، پایان خوش، مطلق‌نگری در مورد شخصیت‌ها، ارجاع دادن به کتاب‌ها، شعرها و ترانه‌ها و وقوع حوادث بی‌منطق پی‌درپی و اطناب را به‌خوبی شناسایی کرده و به‌کار برده است. ادبیات عامه‌پسند فاقد توان تحلیل گفتمانی است. این ادبیات داستان زندگی آدم‌ها را می‌گوید، اما کاری به طبقه‌ی آنها ندارد. ماجراهای این رمان‌ها نه محصول

شرایط اجتماعی، بلکه نتیجه‌ی اشتباهات فردی هستند. ادبیات عامه‌پسند شرایط را حذف می‌کند و وقایع آن در خلا اتفاق می‌افتد؛ در حالی که رمان در پی تبیین رابطه‌ی فرد با جامعه است. در رمان زمینه‌ی اجتماعی اهمیت دارد و نویسنده‌ی شب‌های کوش‌آداسی همین تفاوت را به‌درستی نشانه گرفته است.

وی در پایان با اشاره به اینکه ادبیات عامه‌پسند جدی است، زیرا زمینه‌ی درک سلیقه‌ی عموم مردم به ادبیات را فراهم می‌کند. خاطرنشان کرد: ادبیات عامه‌پسند زمینه‌ی درک بهتر ایدئولوژی‌های پنهان را فراهم می‌کند؛ زوایایی از زندگی غیررسمی و به‌ظاهر بی‌اهمیت آدم‌ها را به ما نشان می‌دهد و می‌گوید چگونه رؤیاهای آدم‌ها در ادبیات عامه‌پسند بروز یافته است. نقیضه‌نویسی در شب‌های کوش‌آداسی نقدی است بر ادبیات عامه‌پسند. این کتاب ادبیات کلیشه‌شده را به چالش می‌کشد.

ابوالفضل حری، دیگر سخنران نشست، با بیان خلاصه‌ای از رمان گفت: آنچه من در اینجا ارائه دادم، خلاصه‌ای بود که رخداد طنزآمیزی در آن دیده نمی‌شود، لیکن در اصل کتاب، ماجرا از لونی دیگر است. در واقع، هنر نویسنده این است که تلاش کرده با تقلید بازیگوشانه و نیت‌مند از نوع ژانر رمان‌های عاشقانه‌ی عامه‌پسند، اثری طنزآمیز خلق کند. در این رمان نویسنده موقعیت روایی نویسنده‌محور خلق کرده است، اگرچه این موقعیت روایی مورد تقلید بازیگوشانه قرار گرفته است. در واقع، نویسنده با خلق این نوع راوی که به زبانی فاخر از موضوعات عادی سخن می‌گوید، اولین نشانه‌های طنزآمیزی رمان را آشکار می‌کند. این نوع راوی از همان ابتدا به طرزی مضحک همه چیز را درباره‌ی اشخاص می‌داند و با تفسیر، قضاوت، کلی‌گویی و مداخله‌های خود که از جمله نشانه‌های حضور راوی آشکار در روایت است، در امور مربوط به اشخاص دخالت می‌کند و جهان‌بینی خود را درباره‌ی مسائل مربوط به اشخاص ارائه می‌کند. راوی از همان ابتدا تلاش می‌کند که همه‌جا بودگی خود را حتی به درون قلب فرشته (شخصیت اصلی رمان) نیز بکشد و با ارائه‌ی نقد و نظر مضحک خود، تصویری طنزآمیز از ناراحتی او ارائه کند.

وی با بیان این نکته که در سرتاسر رمان، از عنصر صحنه‌پردازی، به‌ویژه از تقابل‌سازی مضحک و عدم تجانس، استفاده‌ی بهینه شده است بخش‌هایی از رمان را برای نمونه خواند و در ادامه گفت: همچنین برخی صحنه‌های خنده‌دار، به‌سبب تصورات اشتباه دو شخصیت از مقصود و منظور یکدیگر حاصل می‌شود و گاه، ایجاد موقعیت طنزآمیز از طریق توصیف طنزآمیزی است که از برخی باورها و اعتقادات و خرافه‌ها ارائه می‌شود. یکی دیگر از شگردهای ایجاد موقعیت روایی طنزآمیز، ارائه‌ی دلایل پیش پا افتاده برای موضوعات مهم است. در طنزپردازی از این شگرد ذیل عنوان استدلال احمقانه یاد می‌شود.

حری که برای هر یک از موارد مذکور نمونه‌هایی را از رمان می‌خواند، در ادامه گفت: علاوه بر راوی و صحنه‌پردازی، دیگر عامل مهم در ایجاد موقعیت روایی طنزآمیز، ارجاعات و تلمیحات مستقیم نویسنده به آثار هنری و ادبی‌ای است که برای خوانندگان دیرآشناست، لیکن نویسنده این ارجاعات را بازیگوشانه به‌خدمت گرفته است. این نوع ارجاعات به سایر متون که از آن با نام کلی بینامتنیت یاد می‌شود، متن اصلی (زیرمتن) را در ارتباط با متن دوم (زیرمتن) قرار می‌دهد. این رابطه‌ی بینامتنی بازیگوشانه، گاه صریح است و آشکار و گاه تلویحی است و پنهان.

حری در پایان گفت: به نظر می‌آید جهان‌داستان شب‌های کوش‌آداسی نقیضه‌ای از جهان‌داستان گونه‌ی ادبیات داستانی رمانتیک عامه‌پسند باشد و نویسنده تا حدود بسیاری موفق شده با استفاده از مؤلفه‌های موقعیت روایی طنزآمیز، این نوع رمان نقیضه‌ای را که تقریباً در میان آثار ادبیات داستانی ایرانی مسبوق به‌سابقه نیست، پدید بیاورد.

در ادامه رؤیا صدر، نویسنده‌ی رمان شب‌های کوش‌آداسی که این اثر را با نام مستعار م. مالمیرآبادی به‌چاپ رسانده است، درباره‌ی کتابش

گفت: این رمان را با ترس و لرز به چاپ رساندم. وقتی در دهه‌ی ۷۰ همکار مجله‌ی گل آقا بودم، سعی کردم شیوه‌های متفاوت نوشتار طنز را به کار ببرم. همان زمان طنزی را در ساختار یک مقاله‌ی پژوهشی برای مجله‌ی زن امروز نوشتم. البته چون گفتند آن متن طنزآمیز طنز نیست، در زن روز منتشرش نکردند. بعد از چندی همان مقاله در گل آقا چاپ شد و در جشنواره‌ی مطبوعات برنده‌ی جایزه‌ی طنز مکتوب شد.

صدر افزود: بعد از اینکه طنز را در ساختارهای متعدد آزمودم، به رمان‌های عامه‌پسند رسیدم. وقتی تعدادی از این رمان‌ها را خواندم، دیدم با جهانی سرشار از طنز و مایه‌های طنز روبه‌رو شده‌ام. به فکرم رسید که کاش بشود رمان‌های عامه‌پسند را به طنز کشید. بعد از تعطیلی گل آقا، کارهای مطبوعاتی‌ام کم شد و دغدغه‌ی نوشتن چنین اثری بیشتر به سراغم آمد. شروع کردم به مطالعه‌ی بیشتر کتاب‌های عامه‌پسند. این بار عناصر ویژه‌ی این کتاب‌ها را استخراج کردم تا اینکه در سال ۸۸ نوشتن این رمان را شروع کردم. صورت اولیه‌ی کتاب مخاطب تعریف‌شده‌ای نداشت. با یکی از ناشران کتاب‌های عامه‌پسند تماس گرفتم که گفتند چون حجم کتابم کمتر از ۳۵۰ صفحه است، کتاب را نمی‌پذیرند. تغییراتی در کار دادم و در نهایت اثر را برای مطالعه به رضا شکرالهی سپردم. ایشان کتاب را پسندیدند و با پیشنهادهایی که داشتند، سرانجام به متن حاضر رسیدیم.

در ابتدای نشست، علی اصغر محمدخانی، معاون فرهنگی شهر کتاب، گفت: هرچند برخی رمان‌های عامه‌پسند را مادون نقد می‌دانند، از آنجا که این رمان‌ها در جامعه خوانده می‌شوند، باید نقدشان را هم جدی گرفت و شب‌های کوش آداسی نقدی است طنزآمیز بر جهان رمان‌های عامه‌پسند.